دەق و پاش دەق ... گۆرانێک بۆ دونیای شیعریی تێیب جۆباردا ... نووسینی: دیار لەتیف

یەکەم: سەرەتا.
نووسین، سەکسکردنە بۆ شاراوەیی.

نووسین پرسانەوەی دەقە؛ دەقیش، یاریێکی ئایرۆنیێیە لەگەڵ زمان. کرداری نووسین فەرمانێکی تەپەڵێکە لە پێت و وشە و ڕستە و بەتاڵکردنەوەیەکی کۆیانەی خود نییە، ئۆگەر بشێک لە خۆخاڵیکردنەوەش بێت، ئەوا بۆ شوێنێکی بارگاوی بەکەزانین. نووسینی ڕاستەقینە، گۆرانێکی قووڵە بۆ گێشتن بۆ فیکر و دەزینەوەی گۆشنیگاکان و، خەڵامانینە لە چەقین و بەستوویی. نووسین بەگژداچوونەوەی مەرگ، هووو نەمریی. لەزەتی نووسین، ڕچوونە بۆ پنتە نادیارەکاندا و، تەنیا بکرێ بۆ ساتە هەستەکات، ڕێک وەک ئەنجامدانی سێکس. لە پاڵ هەر چڕە وەرگرتنێکدا لە نووسین، تاقیکردنەوەی ترسکیش. قووڵاییی نووسین خەماوەژتنێکی میتافەریانەیە بۆ هارنس. ئەو دەمەی دەگینە ڕاستەقینەتی نووسین، کە بە تونێلی سەرچێیەکان تێپەڕبەتین؛ کەواتە یەکسان دەبینەوە بە وەی، نووسین بۆ خۆی سەرچێیە بۆ زمان.
ساڵانی حەفتاکان، یەکەم وەستگەی شیعریی تێیب جۆبار بوو، ئەو سەردەمە لەگەڵ کەمێک گەنجی هۆشیار بە واقیعی سیاسیی و هۆاوسانی قەیرانی کولتووریی، زیاتر ئاشنای فەلسەفە و ئەدەبیات دەبێت و لە بیری بوونخوازی نزیك دەبێتەوە، ئەمە وا دەکات وەک هزر بکەوێتە تەی بوونگرایەوە، بەڵام ئۆگەر ورد ببینەوە لە ئەدەبیاتی شاعیر، بە گشتی ئەو کاریگرییە بوونخوازییە، بە بڕاورد کەمتر دەردەکەوێت و ناوونە.
لە سەرەتاکانی دەستپێکردنی دەقنووسیندا لای شاعیر، بوونگرایی زەرتر وەک فەلسەفەی ژیان دەردەکەوێت، نە وەک پرسەی نووسین. هەشتا ئەو هزرە لە نووسینی شاعیرانەیتیدا، بەکەمییش فەرمی بە خۆیەوە نەگرتبوو.
.....

چەمکی "خودا" لە چامە شیعری "ئەو ڕۆژەی من دەمرم"دا، وەناندنکی میتافیزیکییە و، بڕەو گۆینی وەنەسازیی هەنگاوی نەهاویشتووە.

لەو دەقەدا، چەمکی "خودا" کاریگەرە بە هەکاری ئایینییەوە، تاوەکوو هەر وەزیفەیەکی ئەدەبییەوە. خودای شیعریی تەیب جەبار، لەو دەقەی ناوبراودا، خودایەکی ماتریالە و ناو زەوینی نییە، بەکوو پەروەردگارەکی ئایینیی شەوە نەگەڵاوە. دوو جەر "من" لە دەقەکانی تەیب جەباردا هەست پە دەکرەت، ئەوەی پەیوەندی بە سەرەتاکانی شیعرنووسینییەوە هەبەت، نموونە بە ئەوەشمان "لاواندنەوەی خەمەش"، پتر "من"ەکی کەگەرای نەتەوەیی بە هووخساری دەقەکانەوە زاهە؛ بەهام کە دەگاتە "ئەو هەژەی من دەمرم،" ئیتر بە کاوەخە هەچکەی هەیشتنی چەمکی "من" پەچ بە لای "منەکی سەربەخودا" دەکاتەوە. "من"ی شیعریی قەناغی حەفتاکانی تەیب، "من"ەکی شەشگەهە، وەک لەوەی "من"ەکی بیرکەرەوە بەت، ئەمەش بە هەی بارودەخی فەزای سیاسیی ئەو دەیەیەیە.
ساهانی حەفتاکان، هەژگاری قوربانیدانی بەشەک لە شیعرییەت بوو، لە پەناوی سەربەستی نەتەوەیەکدا. شیعر لەو ماوەیەدا، لە پاە خەباتی چەکەوە، بە فەرمی دووەم ناسنامەی بەرگریکردن بوو، لە شووناسی کورد، وەک نەتەوەیەکی زوەملەکراو. ئیتر بەیە "من"ی ئەو قەناغە شیعرییە چەودراو بەو کەشە ئاگراویە، "من"ەکی یاخیی و خەباتکاری لە دەردەچەت، زیاتر لەوەی "من"ەکی مەعریفی بەت؛ "من"ەکی دەستکەمەە دروست دەکات، وەک لەوەی "من"ەکی تاکگەرا.
سەرەتاکانی دەستپەکردنی نووسینی شیعریی تەیب جەبار، بە قەناغی حەفتاکان و سەرهەەدانی نەوگەری لە شیعر و ئەدەبی کوردیدا دەگەەتەوە، بەیە یەکەم کەمەە شیعری "لاواندنەوەی خەەمەش" کە دەکاتە ئەو شیعرانەی کە لەو کتەبەدا نووسراون، زەر بە هوونی کاریگەری بزاوتی "گرووپی کفری" بە گشتیی و لە ناویشیاندا "لەتیف هەەمەت" بە دەقەکانەوە دیارە. لە فەزای شیعریی "لاواندنەوەی خەەمەش،" زەربەی جار دەنگی شیعریی لەتیف هەەمەتی تەدا دەبیستریت. بە گشتی، لە دەقەکانی تەیب جەباردا، بە لە یەکەم کەمەە شیعری "لاواندنەوەی خەەمەش،" جەرە سوریالییەتەکی درامی دەبینین، کە بەخەی بە قازانجی دونیای شیعرگەراییی شاعیر کەوتووەتەوە. دونیابینینی شیعریی تەیب، دونیابینینەکی مرۆڤانەیە، خاوەن هوانینەکی تایبەتە بە خوونبینین بە بەگەردی دونیاوە.
...

دووەم: سەرەتا.
بەهای ناونیشان.

ناونیشان پەکهاتەی دیواری دەق، هەوڵەکە بۆ فراوانکردنی ناساندنی ووبەری دەق. ئەو وشانەی ناونیشان چەدەکەن، گرنگە پتر سەر بە کێگە لەکسیمییەکان بن، تاوەکوو کێگە ڕەزمانییەکان، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کێگە لەکسیمییەکان جیا لە کێگە ڕەزمانییەکان، وەکوو باخچەیەکی بژارکراو وایە، لە دەک و داڵی کەرەستە و ئامرازە ناپێتەکان. ئەو واژانەی لە دانانی ناونیشاندا بەکار دەهێنرێن، باشتر و بە بایەختر، کورت و ئیستێتیکی و فانتازی بن. لەبار نییە ناونیشان بە تەواوی گەیەنەری مانای بوونیادی دەقەکە بێت. هیچ مەرج نییە، تەواوی ئاماژەکانی دەق، لەسەر دەڵی تەکستەکەدا کە بکرێتەوە.
بەک لە ناوخنی ناونیشانی ئەدەبیی، لە تەمتومانیدا جوانە، بە جۆرە گرێیەکی شڵگیرەوە، پەرژینی ماناکەی بەستراوەت. جگە لەوەش تا زۆرترین ڕادە دەبێت ناونیشان هونەریی و سەرنجڕاکێش بێت، ئەمەش بە شارەزابوون لە ژەرخانی ئەدەبیی و پاشخانی مەعریفییەوە بە چنگ دێت.

ناونیشان لای تەیب جەبار، بەسەر دوو جەمسەردا دابەش دەبێت:
جەمسەری یەکەمیان: لەو دەقانەدا ورد دەبێتەوە کە لە بازنە هزرییە شەشگۆیی و یاخییەکەیدا دەستنیشان دەکرێت.
جەمسەری دووەمیان: ئەو دەقانەن، کە لەو هزرەی ناوبرا تێپەیون.
ناونیشان لە جەمسەری یەکەمدا: زیاتر مەیلخوازی بەرەو هەماگەری دەشکێتەوە, ئەوەش بە هەکاری کەش و هەوای ئامیاریی و وێژەیی و کەمایەتی ئەو سەردەمە دەگێڕێتەوە. لە جەمسەری دووەمدا: ناونیشان هیچ گەشەیەکی بە بەراورد لەگەڵ جەمسەری یەکەمدا بە خەیاڵەوە نەبینیوە.
ناونیشان لە جەمسەری دووەمدا: ڕیالیستێ و کەمتر ڕووپۆشی هونەریی پەڕە دیارە؛ ئەو خەسڵەتی نەشاردنەوەی لەشی ناونیشان وایکردووە، زەربەی هەرە زەری ناوکان کتوپڕ مانا بەخش و هەواڵدەر بن؛ بە کەمترین ئارایشتی هونەریبوونەوە.
هەرچەندە لەووی فەرموە تازەکارییان تێدا کراوە، بەڵام ئاگەر هاتبا ڕەچاوی هونەریبوونی زۆرتری تێدا کرابا، ئاودەم ئاستی ناونیشان لاسەنگ نەدەبوو، بە تەنیا فەرم گشت مەرجی نوخوازی نییە، بەڵکوو سەرجەم ڕەهەندەکانی دیکەش، لە ئافراندنی پانتایی نوگەریدا بەشدارن.
...

سێیەم سەرتا:

هێزی زمان.

توخمی زمان، کارایی‌یەکی تەواوەتی بە دڵ دەبەخشێت، "دڵی پێ" ئەو دڵقانەن بە داینەمۆی بەکارهێنانی ئەندازیارێکی ناوازەی زمانەوە فڕاهەم دێن. شلی زمان ڕووحی دڵ دەکوژێت، زمان کڵاوکەی سەرەکی دڵە. هەموو تازەگەریی‌یەک لە زمانەوە سەرهەڵدەدات، بە گۆڕخستنی زمان بە نیمچەیی، دڵی داهێنان دەمرێنێت. هەرچی بینای فەرمە لە دڵقدا، بە یارمەتی زمان بە دەست دێت. دڵ هەرچەن خاوەنی فەرمێکی نوێ بێت، بەبێ زمانێکی بەگوێ و تین, هەشتا ئەوە دڵقێکی ناتەواوە، بێ پەوەری ماناکانی تازەگەری و داهێنان.
شەواز هەموو شتێکی دڵ نییە، زمان ئەو وزەیەی لە ناوخۆیدا هەیە، کە دڵقێکی شەودار و لە هەمانکاتدا بە مانا بەرهەم بهێنێت، ئەمەش بە زمانێکی زیرەک دەکرێت. جوانی دڵ لە زمانەکەیدایە، نەک بە تەنیا شەوازی بوونیادیی. زمان و فەرم پێکەوە دەرەنجامی دڵقێکی سەرکەوتوون.
زمانی شیعریی لای تەیب جەبار، تەواو لە ئاستی پێویستیدایە، زمانێکی زیندووە و توانای بەرگەگرتن و خۆڕیاندنەوەی هەیە و، کرداری ئەرکی خۆی ڕاپەڕاندووە، ئەمە بە تایبەت بە هەردوو کەمەڵە شیعری "ئەو هۆڕەی من دەمرم،" ئەو شیعرانەی ئاوە بە پشتەوە دەدەن. هەستی بەرپرسیاریەتی بەگۆخستنی زمان لای تەیب جەبار، بەکارلێکێکی پێ شیعریەتەوە بەکاربراوە. چامە شیعری "ئەو هۆڕەی من دەمرم،" یەکێکە لە جوانترین دڵقەکان بە گشتی و سەرنجڕاکێشترین دڵ لە مۆزووی تازەی ئەم سااڵنەی ئەدەبیاتی کوردی.
چەند ناڕێکیی‌یەکی زەر چکۆڵەی تەکنیکی لەم دڵقەدا بەرچاو دەکەون، کە بەدەست خستنەسەری هیچ بەهایەک لە پێکهاتەی دڵقەکە ناهێنێتە خوار.
لە شوێنێکدا، دڵقەکە ئاوا هاتووە:

ئەو هۆڕەی من دەمرم،
لە پەچی کااڵنەکەماندا،
ئاو دەخلیسکێ و بە پشتا دەکەوێ.
دەست و پێی دەردەچێ.
ناتوانێ سەری بەرزکاتەوە،
ناتوانێ بجووڵێ.
چەند فیکێ لێدەدا…
کەس فریای ناکەوێ.
دەست و پێی بهێنەتەوە جێ.

لەردا پەویستی نەدەکرد "دەست پێی دەردەچێ" هاتبا، لەبەرئەوەی تا ئادەیەک لە سەرەتاوە کەدی کەپلەکەی شکاندووە، گرنگ نەبوو ئەو ئاماژە بهاتبا، چوونکە خوێنەر لە کۆتایی کەپلەکەدا بەری دەکەوت. هەروەها، "ستەی "ناتوانێ سەری بەرز کاتەوە، ناتوانێ بجووڵێ،" لەردا شاعیر دەیتوانی ئاوا ئێم ستەیە ڕێکبخاتەوە: "ناتوانێ سەری بەرزکاتەوە و بجووڵێ،" پەویستی بەوە نەدەبوو قەرزی وشەیەکی ناپەویست بکات، بە پێی ئادەی پەویست ئەو وشەیە، نەبووتە هەکاری چەکردنی جوانکاری.
لەکەپلەیەکی تردا، ئاوها دەڵێت:

ئەو ڕۆژەی من دەمرم،
ئاگر لە سەرمانا دەلەرزێ،
دەتێ بەر دەرگای ماڵ، زمانی گڕ ناکا،
چاو دەگەڕێ، بەکوو
لە یەکێ بپرسێ:
بۆچی مرد؟!
بۆچی مرد؟!
پاشای عەرشی سەدەی بیست و سێ؟!

هەستدەکەین ناوپێشی ئێم کەپلەیە، پەویستی بەم ئاماژە لێکدەر نەدەکرد، کە دەکاتە "بەکوو،" ئاماژەکان بە گشتی چەی شیعر شی دەکەنەوە و هەندجار لە شیعربووندەخێن و، بەرەو بازنەی پێخشان پەلکێشی دەکەن.

ڕۆشبا لە شوێنی خەی دەوستێ،
کزومات، بێ تاقەت
لە ژێر ساباتی خۆڵ بارینا.

لەم زەمینەدا، وشەی "بێتاقەت،" هیچ خستنە سەرێکی بە دەقەکە نییە، لەبەر ئەوەی "کزومات" خاستەکە بە بێتاقەتی دەگەیەنێتەوە. لەگەڵ ئەوشدا، هەندێکی کەم، وشەی عەرەبی تێدایە، ئەگەر وشەی کوردیبان، هیچ زیانێکی بە چەژی دەقەکە نەدەگەیاند.
بە کورتی ئێم هۆنەرییانە، هیچ نەبووتە بارگرانی بەسەر دەقەکەوە. لای شاعیر تێبجەبار, بە تایبەتی لە هەردوو کەمێ شیعری "ئەو ڕۆژەی من دەمرم" و "ئەو شیعرانەی ئاوێ بە پیشەوە دەدەن" دەقەکان خاوەن کێشکێی ناوەکین، کە خەرسک و ڕەسەنانە هاتووتە دی. هەروەها، بەراژووکردنەوەی ژیربڕێی و کیمای وشە، ڕێکێی یەکجار بەرچاویان لەبەرەو پێشبردنی دەقەکانی

شاعیردا بینیوە، کە ئەمش وایکردووە شێوەی تەرزە زمانەکی تایبەت بە مەرکی تەیب جەبار بەسکە.

بارەخ: بارودەخ، زەمینە، زەوینە، وەک تیبینی: بە هەی ئەوەی وشەی "بارودەخ" وشەیەکی لەکدراوە بە یارمەتی ئامازی ناوبەند دروستبووە، بە ئاسانکاری لە شێوەی دەربەیندا، وشەکەمان لە بەتەی داەژراودا داشتەوە.

_____

سەرچاوە:

١- سەردەمانە… تاریکی سپی بوو، تەیب جەبار، چاپخانەی پەنجەرە، 2015.

ستایەی شیعریی ساتایەر یان ئایرەنیك لە دنیای یەتەپیای عەباس عەبدوەلا یوسفدا … سەران محەمەد

لەکەینەوە
ستایەی شیعریی
/ساتایەر/ یان /ئایرەنیك/ Satire .ironic
لە دنیای یەتەپیای عەباس عەبدوەلا یوسفدا

سەران محەمەد

_____

ساتایەر یان ساتیر ئەو هونەریە کە قەشمەو گاەتجایی دەکاتە ەگایەك بە پەینەوەی بیرەکەی دانەر بە تاك و کەمە، لەم تەرزە

لە هەنراوەدا دەبێت توانای تایبەتی لە وشەسازیی بەکار بهێنرێت بە شێوەیەکی زیرەکانە، بە گۆیاندنی ئەو بابەتەی شایستەی ساتیر لێکردنە ، بەجۆرێك کە ڕاستەوخۆ نەبێت و ماناکان ئاشکرا نەبن، بەڵکو بە شێوەیەك خوێنەران وا هەست بکەن ئەو بابەتەی وا گیانی قەشمەر و ساتیری لە خۆ گرتووە پراوپڕ شایستەیە و جێگای خۆیەتی لە گۆیاندنی ئەو بابەتەدا.(١)

ئەم تێرزە لە ئەدەب و هونەر بە گشتی و بە جۆرێك لە جۆرەکان، لە کاری سوریالیستەکاندا گرنگی دەدایەوە، سوریالیستەکان کەسانی خاوەن بڕوانامەو لێهاتووییە جۆراوجۆرەکانی مێدانەکانی ژیان بوون، وەك دانیشمەندو پزیشك و هزرمەندان، کاتێکیش ڕەفزی عەقڵی ڕەهایان کردەوە لە چووەنی زیاد لە سنووردا بوو، کە هەکارینەهامەتیەکانی بەرپابوونی جەنگی ماوەرانکەرەکانی یەکەم و دووەمی جیهانیان بە دەگەڵاندەوە.

لە ناو نێتەکدا
بە چاو قوچاوی بڕەم
سڵامەتم
بە چاو کراوەییش
مەشم لە دەبەتە گامەش
سەت ساتمەش دەکەم (کلکی کتکی پرسیارە – ل ٢٢)

ئەم جوانەوە ئەدەبی و هونەریە لە کاتی سەرهەڵدانی خێدا نەك بینەران و بیسەران و خوێنەران لە کارەکانیان تێنەدەگەشتن، بەڵکو هەندێکیان گرفزیشیان دەکردەوە، تا دوایی وای لێهات مەرك و جە پێنجەی لە بوارەکانی ئەدەب و هونەر بە شێوازێکی کاریگەر جێهێشت و خوێنەرانیش داهێنانی ناوازەیان تیا وەدی دەکردن و تامەزرەی ڕاڤە جۆراوجۆرەکانی بوون. ئەمە وەڵای ئەوەی هەر خۆی لە خێدا لەم ژیانەدا پێشهات و ڕووداوی وای تێدا دەبینرێت لە ڕاڤەیەکی ناماقوڵ و ئاکامێکی بیرلێنەکراوە زیاتر هیچی تر هەڵناگرێت، ئەمە ئەوە ناگەیەنێت ئەم بانگەوازە بە شێتێتی بشوبهێنرێت وهەموو لۆژیك و هزرێك وڵا بنێت، بەڵکو مەبەست لەوەیە ژیریی ئاراستە سروشتیە دروستەکەی خۆی وەرگرتەوەو سنووردك بە چاوچنۆکی مرۆڤ دابنرێت. ئەم هەوڵانەش لەوسەری ئەزموون و شارەزایی و هۆشیاریەوە هەڵدەقوڵن:

لە خودا دەپاڕمەوە
لاوێتیم بە نەگۆڕنێتەوە

بمباتەوە منداڵی بەسەم.
ئیدی وەك ئەزموندارێك
لە ناگەڕم گەورە بم! (کلکی کتکی پرسیارە – ل ١٢٤)

/ساتایەر/ یان /ئایرۆنیك/ Satire .ironic شێوازێکی دەگمەنە لە داهێنانی ئەدەبی و هونەریی کە هەموو نووسەرو هونەرمەندو شاعیرێك ناتوانێت بە سەرکەوتوویی ئەسپی خەی تیا تاو بدات، لە ئاستە باڵاکەیدا مەبەست لەمە ئەوە نیە ناوی کەس بزڕێنندرێت، یان سوکایەتی لە خە بگرێت، بەڵکو ئەو زمانە تایبەتەی هزرە کە لە قوڵایی هۆشەوە دێتە سەر زووکارو بە گیانێکی قەشمەئامێزەوە جیهانبینیەکی شاعیرانەی ناوازەو دەگمەنمان پێشکەش دەکات، لە جێنجاڵی کێشمە کێشکانی ژیان و سەرگەردانی مرۆڤدا پشوویەك بە گیانی ماندوومان دەدات. پرسیار لە ناخماندا جێدەهێڵێت و هەر یەك لەئێمە خەی لەبەردەم وێنەکانیاندا بە شێوازی جیاواز دەبینێتەوە، هەر یەك بە پەی ئەزموون و ئاستی تێگەشتن و هۆشبیریی خەی. هەر ئەمەش وا لە شاعیر دەکات بابەتە سواوەکانی شیعر جێ بهێڵێت :

نۆخوازەکە..
نەکەی توخنی چاو بکەوی
جاو بابەتی تایبەتی
شاعیرە کلاسیکیەکانێ (کلکی کتکی پرسیارە – ل١١٢)

گرەبەست لە شیعری ساتیر مامەڵەکردن بێت لەگەڵ کەموکوڕییەکی کەمەڵگا یاخود تاك، یان هەردووکیان پێکەوە، ئەوا دەتوانین بڵێین لە ئەدەبیاتی جیهانییەدا قەناغێکی زۆر دوورو درێژی بڕیوە، تەمارکراوە کە نزیکەی دوو هەزار ساڵ لەمەوپێش هەوڵی ئەم تەرزە بوونی هەبووە کاتێك شاعیر جۆقیناڵ مەسخەرەی بە سیستەمی خەراکی گشتی کرد لە دۆقی (نان و سەرك) دا.(٢)
دەبێت ستایلی دۆقی هەنراوەی ساتیر بە وێنەگەلێکی وا پڕ بکرێتەوە، کە بمانجوڕێنێت، تێنانێت دەگمەنی و شێوازی میتافۆر و خوازەی ناو ئەو دۆقانە بە جۆرێکن سەراپا لەناو گەردووندا دەگەڕێن..لە بروسکەوە، تا ئەستێرەکان..تاد.. وێنە و بەرواردکاریەکان دەخوازن و سوودی لە وەردەگرن، بەڵام ئاشنایەتی بەو جۆرە شتانە بە جۆرێکە شاعیر شتانێکی تریان لە دروست دەکات و خوێنەران تامەزرەی ئەو گەمە زمانەوانی و تەکنیکی تەهەکەشکردنە دەکات.(٣)
جارانێك شاعیر بەم تەرزە لە شیعری پێکەنیناوی و گاڵتەئامێزانە بەخنە لە دەستەواژە ناقوڵاکانی دەوروبەر دەگرێت بە هەموو

پێکهاتەکانیانەوە ، کە لە زیهنی شاعیردا کۆکە بووون و بەم ستایلی داهێنانە دەیانخاتە ڕوو.(٤)
گەر بمانەوێت نموونە بهێنینەوە لە ئەدەبی جیهانیدا، ئەوا نموونە زەر هەن، بەڵام تەنیا بە دەقی شاعیرێکی بەناوبانگی سەدەی شانزەی ئینگلیزی دەوەستین، بە نموونە شێکسپیر لە سەناتەی (سی/١٠٠)دا، لە دیدی شاعیرانەی خۆیەوە بە شێوەیەکی ساتیر دەیوێت ڕووبەرێنیەکەی کات بخاتە ڕوو، لە لەناوبردنی ئازیزان و تێکدانی ڕوخساریان، بە ئەم مبەستەو بە وەڵامدانەوەی پرسیارێکەی کەسایەتی پێغەمبەری نەوەی ئیسرائیلیکان بەکاردەهێنێت، تا توانای شاعیرانەی پێ ببەخشێ و بتوانێتناوازە بنوسێت و بهێنێتەوە و دەڵێت:

تە لە کۆی ئەی موسا وا لە یادکراوی لە مێژە
تا بدوێی بەم لەمێ توانا بەخشتەوە
ئایا ئیلهامت بە گەرانیەکی بە بایەخەوە بەسەر دەبەیت
توانای ڕاستەقینەت دەشاریەوە بە بەخشینی ڕوناکی بە بابەتی نابایەخدار
بگەڕێوە موسای لە بیرکراو یەکسەر هەقی بکەوە
ئیلهامم بێ بە قەسیدەی نایاب لە جێی بەهەدەردانی کات
گەرانی بێ بە گوێیەکدا کە بەڕێزەوە گوێ دەگرێ
و هەردوو لێهاتوویی و بابەت بە خامێ بدەێ
هەستە موسای پشودرێر ڕوخساری شیرینی ئازیزم بپشکنێ
گەر کات هیچ چروچوڵیەکی هەبێکەندبێ لەوە
گەر هەبێت ئەوا ساتیر بێ خراپ بوون
و با لە گشت جێ بوغزانی تێکدەریی کات بێ
خۆشویستەکەم خەراتر ناودار بکە لەوەی کات ژیان لەناوبەرێ
مەهێڵە داس و چەقۆی کات لێت لێتی کات (٥)

لە ئەدەبی کلاسیکی لەمێ خۆشمان نموونەی ئەم تەرزە لە داهێنان هەن، بە نموونە وەك شێخ ڕەزای تاڵەبانی لە شیعرێ بەناوبانگەکەیدا لە فەزڵی نەتەوەی کورد ئاوها ئاسپی قەڵەمی خۆی بەرانبەر نەتەوەکانی تر تاو دەدات و دەڵێت:

عەرەب ئینکاری فەزڵی ئەوە ناکەم ئەفزەڵەن ئەمما
سەلاحەدین کە دنیای گرت لە زومرەی کوردی بابان بوو
عوموومی شەهر یاران و سەلاتینی فەرەنگستان
لە ڕوعبی سەتوەتی ئەوشەردا گشتی هەراسان بوو
قوبووری پەلە نووری ئالی بابان پەلە ڕەحمەت بێ

که بارانی کەفی ئیحسانیان وەك هەوری نیسان بوو
که عەبدولڵا پاشا لە شکری والیی سنەی شکرد
لەزا ئەو وەختە عومری پێنج و شەش تفڵی دەبستان بوو(٦)

شاعیر عەباس عەبدوڵا یوسفیش لە دەقەکی ساتیرئامێزدا خودی خۆی لە نێو کاتدا بەم جۆرە دەنووسێتەوە و ماندووبوونی لەو پێشبڕکێ نابەرابەرەدا نزیکی دەکاتەوە لە بیری ئیگزیستیالیزم، زۆر لە خەبووردووانتر لە دنیای مادەدا ڕاشکاوانە پێمان دەڵێت چۆن مرۆڤ داماو دەبێت لە گیان:

سێیری کاتژمێرم کرد
تا چاوم مێ بوو
هەر بە گوناگوش تەماشام دەکرد
خەم بووم وردە بورغوو، بووم شلکە سپرینگ
بووم تك، تك، تك و
بە زەبری قامچی کات غارم دا
سات لە من خۆراتر
لەو پێشبڕکێیەدا، ساتمام کرد
هەڵەنگوتم و لە نائومێدیەوە
دانم پیا نا: من و کات
قەت وەك یەك هاوڕێ نابین (کلکی کتکی پرسیارە – ل ١٢١)

گەر بە قوناغەکانی نێو کەمڵە شیعریی(کلکی کتکی پرسیارە – ساڵی نووسین ١٩٧٨- ٢٠٠٧ دەزگای ئاراس ، قەبارەی مامناوەندی١٤١ لاپەڕە) ی شاعیر عەباس عەبدوڵا یوسفدا ڕەبچین، دنیایەکی سێیرو سەمەرە دەبینینەوە ، بە شێوازێکی نایابی قسەم وەك مرۆڤێکی بلیمەتی تێپەڕیو بە نەهامەتی و ئازموونە جۆراوجۆرەکانی ژیاندا دنیابینی خەیمان بە دەهەنتەوە، خەدان لە مەسەلە چارەنوس سازکانی مرۆڤ، وەك ژیان و مردن و کێشکانی نێو کەمەگاو پێشبڕکێ و سەرسەختیەکانی مرۆڤ، خێشی و ناخێشی، خەون و ڕاستی، ئازارو پەکەنین...تاد، دەبینین چۆن وەك ئەکتەرێکی کەمیدی ڕاماو لە بەرانبەر شەرەنگێزی مرۆڤ و ئازموونە تاڕەکانیدا هەوڵ دەدات بمانخاتە پەکەنین و لەناخیشەوە نوقورچکمان لەبگرێت تا لەو دەستەواژانە ڕابمێنین کە هزرمان دەجوڵێنێت و دەمانباتەوە سەر ئەو مەسەلە گرنگانەی ژیان و بە تەوانینەکی نوێوە مامەڵە لەگەڵ بیرە دەگماو سواوەکان و حاڵەتە دووبارە بووەکان دەکات ، وەك ئەوەی پێمان بڵێ ئەمەیە ئازموونی ژیانم، ئەمە مەزنی ئەو دەقە فرە هەندانەیە، کە هەنگە کەسانێك بە ڕووکەشی تەماشای بکەن و تەنیا

بە زاراوە سەیرو سەمەرەکانی نەوی پەیکەتن و نەزانن چییان لە پشتەوەیە. لە کاتێکدا لای خوێنەرانێکی تر دڵیان پرسیاری گرنگ خەیان ئاشکرا دەکەن و بەوای وەڵامدا دەگەڕێن. جیهانی شت و گیانەوەرە بچوکە فەرامۆشکراوەکان دەبینەوە کە هەر لە نموونەی ئەم دەقانەدا پێشچاو دەکەون و دەرگای نوستالیژیاو چاولێکەریی دەشکێنن و دەپەنەوە بە دنیای داهێنانی خەماڵی خودی شاعیر.

ساتایەر یان ئایرێنیک، زیاتر لەوە قسەپێکردن و نارەزایی دەهێنرێتەوە، وەک خستنە ڕووی لایەنی گاڵتەجاڕیی شتێک یان ڕووداوێک یان کەسێک چ لە ڕووی ناتەبایی یان ستەم یان هەڵوەشت، لە پێناو ئاماژەپێدانی یان نەهێشتنی، یاخود دامرکاندنەوەی باری نائارامی دەروون بەو دەربڕینانە، جارانێک پەزێتیڤو بزەهێنە کە پێی دەگوترێت ساتیری هەراسی، ئەم ناوەش لە شاعیری ڕەمەکانەوە هەراس داکەوتووە.، بەڵام گەر بە ڕووە تووندو تیژەکەیدا شڵەبووەوە ئەوا پێی دەگوترێت ساتیری جوڤینال، کە ئاوێش لە شاعیری ڕەمانیەوە (جوڤینال) وە هاتووە.(٧)
کەواتە ساتیر بریتیە لە جۆرێکی تر لە ڕەخنە کە سیمای ناڕاستەوخۆیی لە خۆ دەگرێت، و دادنرێت بە هونەرێکی مەسخەرە ئاراستەکردن، لە لەدانی تاک یان بیرێکە بە شێوەی خوازراو.
ئەمەش لە خەیدا جۆرێکە لە بەرەنگاربوونەوەو حوکمدان بەسەر دەستەواژە هەڵەو نادروستەکاندا کە لە هزری داهێنەرەوە جێی ئاماژە پێکردن و هێنانەوەیە، نەک تەنیا لەوە تاک و کەڵە بەکو جارانێک کەلتوریش دەگرێتەوەو خودی شاعیریشی لە وەدەرناچێت: (٨)

منەم… ئاخ منەم
بە تیژترین
تیغەی نەژداری کارامەش
دوو لێت ناکرێیت
منەم… دەرد منەم! (کلکی کتکی پرسیارە – ل١٠٣)

هەرچەندە لەڕدا منەم= من+ ئەم، کە ئاماژەیەکی قوڵتر دەدات بە بابەتەکە، بەوەی لە کەڵەگا سەرەتایەکاندا هەمیشە تاک بوونی خۆی لە باوەشی کە دا دەبینێتەوە.
ئەم شێوازجارانێک بە گێیاندنی ڕاستیە بە گوێی بیسەرو چاوی خوێنەر، جارانێکیش لە ڕەی ئاستی هوشیاری خوێنەرو پێی بردن بە مانا شاراوەکانی پشت وشەکانەوە سوودو چەژ وەرگرتنە لە ستایل و تەکتیکی وشەسازیەکان، هەرچەندە لە تەوانینی کەسانێکەوە هەندێک جار ڕەنگە پەداگریی تیا بێت ، بەڵام دەشکرێت مەوزوعی بێت و لە

دووتوێی بەرگی نوێگەریی فەرم و ناواخن هاوتا خەیان ئارایشت بدەن. ئەم شێوازە لە شیعر نووسین زۆر بە ناوبانگ نییە، هەکەشی بە ئەوە دەگەڕێتەوە جارانێك بەزارکەرە، نەك ساڕژکەر، جارانێك بریندە شاردراوەکان وەدیار دەخات و بە خەکی جە دەهەت مامەی لەگەدا بکەن و تیمـاری بکەن، ئەمەش جەرە سـلبیکەیەتی، نەك ئەرێنـی، لەکاتێکدا دەکرێت بەیەن جارانێکیش لە شەرەنگێزیی وئاگامان دەنێتەوەو زۆر مانای پەنهانمان بە وەدیار دەخات.(٩)

وەای توڕە بوون و ناقبوڵ کردن و گاڵتەجاڕیی بە دەقگەکی ئاوها لە لایەن هەندێك خوێنەرانەوە، بەهام لەگەڵ ئەوەشدا دەکرێت نەفەسێك بێت بە گیانی شکاتی مرۆڤ لە نەو ململانێکانی ژیاندا، نە خاسمە لە شێوازێکی کەمیدیدا ئاراستە بکرێت، کە دەبێتە هەی ئەوەی هەردووك لە شاعیرو خوێنەر تووڕەیان بگەن بە پێکەنین و قبوڵکردن، تەنانەت وەرگرتنی ڕەخنەش چ لە بواری کەمایەتی یان بواڕکانی تردا و قبوڵکردنی و جارانێکیش چەڕ لە بینینی. ڕەنگە بە شەوەی دیارو ئاشکرا ناوهێنانی کەسی تیا نەبێت و هەستی کەسی پێ بریندار نەبێت، جگە لەوەی هیچ ئازارێکی جەستەیی لە ناکەوێتەوە. (١٠)

ئەم چ دەزەخێکە
هەر هەی ڕاست هەیە
چەماوە هەیە
ئەمانە زوو
دەبنە شیشی بەندیخانە
درەنگیش لە کاتی بەرهەدان
بەندیخانە بە هەوە
دەبێتە شێتخانە (کلکی کتکی پرسیارە – ل ٧٤)

وا ئەزانم ڕەخنەنووس نەجات حەمید ئەحمەد زۆر باش پێکاوەیەتی لە خوێندنەوەی شێوازی بنیاتی زمانەوانی لە دەقەکانی شاعیردا کە نووسیویە (هەندێك ساتیر بەرامبەر بەو زانین و بیرکردنەوانەی لە بیرماندا کەنکرێتین... هەندێك بە لایەنی و گوە نەدان و پێکەنین... تەزێك سەیرکردنی قوە، ئەمەیە بیرکردنەوە لە پاش زانین و گەیشتنی هەموو ئەو مانایانەی لە ژیانماندا هەن و دووبارە دەبنەوە... (ل٢١٩/ زمان و فیکر لە نەوانی تیەرو پراکتیکدا).

گەڕ بگەڕێ
بە چێشنی گوڕ بە ڕێژە
هەتاویش لە بیر نەکەیت (کلکی کتکی پرسیارە – ل ٦٠)

(ئەم هەموو وێنە سەیرانەی مرۆڤ لە لای شاعیر بۆهایەکی فیکرییان نیەو مەبەستیش بۆخشینی بۆهایەکی فیکریی نییە، بەڵکو مەبەست بۆخشینی وێنەیەکی ساتیریە کە تیایدا هەموو فیکرەکان وڵاوە دەنرێن و دەبنە شوێنی گاڵتەپێکردن..... ئەو وێنەکان لە حاڵەتی ساتیردا دەبینرێت، ساتیرێك کە بۆی هەیە پێکەنین تێکەڵ بە گریان بکات، بە هودەیی تێکەڵ بە واقیعی بوون بکات، ڕاستی تێکەڵ بە خەیاڵ و وەهم بکات...ل٢٢٣- زمان و فیکر لە نەوانی تیرۆ پراکتیکدا)

لێرەدا حەز دەکەم پێکەوە پیاسەیەکی خێرا بکەین بە هەندێك لە کەسانە خواروخێچکانی دنیای ئەو قەسیدە ساتیر ئامێزانەدا و هەندێك خوێندنەوەیان بۆ بکەین، جگە لەوەی ئەمە ئەبێتە چاوەشنی زیاتری خوێنەران بۆ دنیای تەرزی هاوچەرخی ئەم دەقانەدا، هەرواش لە چەژو قەشمەر بۆش نابین کە چۆن خودی ئاگا لە پشت هەر دالێکەوە خەی مەڵاس داوەو خوێنەران کەمەندکێشی جیهانی دەقەکان دەکات:-

* جیهانی مادەو گیان:
دەکرێت لە دنیای مادەدا هەموو شتێك بگەڕێتەوە بۆ بەرژەوەندی، بۆیە لەم ساتە وەختانەدا ئاسایی مەڵای ڕاستگۆیی مرۆڤ لەدەست بدرێت و قەزەونترین سیفەت جێی بگرێتەوە کە دڕێە:

فیزیک
تا ڕاستیەك دەچەسپێنێ
هەزار درێ دەکات (کلکی کتکی پرسیارێ – ل٧٧)

* سیستەمی ژیانی مەرووڵە:
هەموو شتێك بۆ خۆ و خۆش بۆ مەعنا، بەڵام هەڵپەی مرۆڤ جارانێك بۆ جارێکە سنوور دانانێت بۆ حەزو ویستەکانی تا سەری دەخوات، بەڵام شاعیر لە ئاماژەیەکی کورتبەدا دەمانباتەوە بۆ سیستەمی ژیانی مەرووڵە ، لەگەڵ ئەوەی چەند بوونەوەرێکی بچووکە بەڵام زیرەکییەکی بۆ هاوتای هەیە، شەرمیش نیە مرۆڤ سوود لەو یاسایانەی دەوروبەرو ئاژەڵان و سروشت ببینێت بۆ ڕێکخستنی شێوازی دروستی ژیانی خۆی:

مەرووڵە هەزار هەندی مرۆڤ
شەکر خەرۆ لەشساغە (کلکی کتکی پرسیارێ – ل٦٦)

* مافی ئاژەڵان:
سەزو بیرکردنەوە لە مافی ئاژەڵان و نەرم و نیانی نواندن

بڕانبڕیان لە هزرێکی باڵاوە ڕچە دەگرێت، بۆیە دەبینین (ڤجیتەریان- ووك خەران) لە وەاتە پشکۆتووەکانی ئۆژئاوا لە زیادبووندان و مافی ژیانیش بۆ ئاژەڵان ڕەوا دەبین و بەکو شێلگیرانە جارانێك داکۆکی لە مافەکانیان دەکەن، شاعیریش بە شێوازێکی ساتیر ئەم مانایەمان فەر دەکات:

لە لەقنتەدا
پاچێم دەخوارد
سەرکی مەکۆ باعاندی
من نەبووم، ئەوەی پاچێی دەخوارد (کلکی کتکی پرسیارێ – ل ٨٢)

* مرۆڤ و ڕاستگۆیی:
سەرسەختی و چاوچنۆکی و فێڵبازی و دڕندەیی لە بەرگی مرۆڤدا ، کە سەراحەت و ڕاستگۆیی زەوت دەکەن، کەمەگا بۆ ئاقارێکی نالەباردا دەبەن، وەڕای ئەوەی خەیان ئارامییان لە هەڵدەگیرێت شاعیریش دەهێنێ گەو ئەو ڕاستیە دەدرکێنێت، کە مرۆڤ چەندێك زاڵم بێت زۆر باشترێ گۆر ڕاستگۆ بێت، وەك لەوەی ستەمکار بێت و دانی پیانەنێت و خەڵتاندنیش بکاتە پیشە: لەمکاتەشدایە مرۆڤ سیفەتی دڕندەیی ئاژەڵێکی وەك گورگ وەردەگرێت و سیفەتی سەزو میهرەبانی وەلا دەنێت:

ئەوانەی ناو لە منداڵیان دەنێن
گورگ- سەگ- مار مەیمون- ڕەوی
چەند ڕاستگۆن (کلکی کتکی پرسیارێ – ل٤٩)

گورگێک بانگم دەکا
هەمەیە… برا! (کلکی کتکی پرسیارێ – ل٢٩)

* ناهارمۆنییەتی مرۆڤ و دەوروبەر:
لە دید وئەزموونی شاعیرەوە لانی کەم لەم چاخەدا مرۆڤ و ژیان و دەوروبەر لە ناهارمۆنیەتێکی ترسناکدا دەژین، لە هزری شاعیرەوە سەدای ژینگەپارێزیێکی قۆشنگ بەند دەبێت و دەیدات بە گوێی ئادەمیزادانی دەوربەردا و ڕاستی ئەو دەخێ ناهەمواری واقیعمان پێشچاو دەخات کە چۆن هەندێك مرۆڤ وەك سیمبوڵی تێکدان، بە پێوەکردنی هیچ پرەنسیپێك پەداگری لە خەیان دەکەن و گەر لەسەر پێشێلکردنی ماف و بوونی ڕووك و گیانەوەرانیش بێت:

هەر جارێ
بە تیشکی زەوەی بڕی:
– بڕی مرۆڤ

بەیەکجارەکی ئازادبوون لەناو دەچێ
هەر جارە
بە تیشکی زەوق بقیژێنی:
– بژی مردن
بەیەکجارەکی ڕزگاری هەموو کۆیلەیەك لەناو دەچێ (کلکیکتکیپرسیارە – ل١٠٢)

زەمین هی کەڕوشکان بوو
مردن هات و لێی زەوت کردن (کلکی کتکی پرسیارە – ل١١٣)

* سیمبۆلی بەختەوەریی و پرسیارکی فەلسەفی:
ئەم ڕاڤەی ئەوەیە زەمین جێی بەختەوەری بوو پێش ئەوەی هەزی شەڕ و نگاوزی مردن وەرانی بکات و تەبایی و شادی تیا لە بین بەرێت، هەر شاعیر خۆی لە لاپەرە ١٢٠ دا ئەم سیمبۆلەمان بە شیکار دەکات کە هەوڵکی نوێیو پێش ئەو نەمبینیو کەروشك بە سیمبۆلی شادی خوازرابێت، بەڵام گەر تەنیا چاوترووکانێك تەماشای کەروشك بکەیت دەبینیت شەوازی دوو ددانی سەرەوەو خوارەوەی دەموچاوکی پێکەنیناوید پێدەبەخشێت:
کەروشك هەمیشە پێدەکەنێ
ماسیش هەمیشە دەگریە (کلکی کتکی پرسیارە – ل١٢٠)

ئەم چەبووندوویە پەلکەشی دنیای فەلسەفەمان دەکات و ئەو پرسیارەمان لا دەهروژێنێت کە ئایا تا چەند قەدەرو ژینگە کەسایەتیمان ڕووپش دەکەن، ئەی ئەوە نیە ماسی لە ئاوداێو هەمیشە فرمێسک چاوانی داگیر کردووە؟

*مردن و گورگ:
میتافەی ئازادبوان نێك تەنیا فیلەسوفی هندی بێدەبا بەکاریهێناون، بەڵکو جارانێك بە چاو خشاندن و وردبوونەوە لە ژیان و سروشتی ئازادبوان گەورەترین وانە فێر دەبین، گورگ ئەو گیانەوەرە دەندەیە تینوێتی بە خوێن دشکێت، بەڵام مەخابن شاعیر بە پارادۆکسی ماناکان ئەوەمان پێ دەڵێت کاتێك مردن مەڵای مرۆڤایەتی داماڵێت ، زۆر لە گورگ دەندەتر دەبێت بەرانبەر هاوڕگزکانی خۆی، بۆیە لەمبارەدا گورگیش سەرکەنەی ئەم سیفەتە لەناوبەرەی مردن دەکات و ئاشتیخوازی خۆی رادگەیەنێت:

مردن خۆی مرۆڤخۆرە
گورگ لوراندی بە خوا من نیم

سێری دروشمی مرۆڤ کۆن
کۆللۆ سۆرك و دوو ئێسقان (کلکی کتکی پرسیارێ – ل٩٨)

* گازندە لە ئەهلی... مەکە:
گەر چەم بە چەقۆ نەبڕت، ئەم مانای هارمۆنییەت دەبەخشێت لە دنیای یەتەپیای ئیالیزمی شاعیردا، ناکرێت کەمێگای مرۆڤایەتی ببێتە فریشە و دنیاش هەر رووناکی بێت و تاریکایی بوونی نەمێنیت، ئەی ژیان چۆن بە بە دوالیزمی کۆشکان دەبن؟ چەند جوان و بەندە کاتێك بە مانا وێنەمکی چۆو پێاوپەی ئەو گازندانەمان دەداتەوە کە جارانێك بە ئاگایانە دەیکەین بە ئەوەی ئەو پەندەمان لە یاد بێت کە دێێت (ئەوەی لە مشك بێت جوان دەدێت) ئیتر گازندە بۆ؟ شاعیریش دێێت:

شار بە مشك نابێ
گوند بە کەر نابێ (کلکی کتکی پرسیارێ – ل ٨٩)

* دەخی ئیراق:
دەگەنەوە پێشینانمان گوتوویانە دوای ئەوەی خێکی ئیراق بە ناهەق خوێنی حەسێن و حوسێنیان ڕشت ئەوا لەسەر ئەو خاکە هەرگیز خۆشی لە خێ نابینن، شاعیریش زۆر بە کوردی و چەی و لە ئەزموونی خێی و مێژووەوە دەخوێنێتەوەو دێێت:

هەروا بووەو هەروا دەبێ
لە ئیراق دەوێشتەوە (کلکی کتکی پرسیارێ – ل٧٩)

* تیەرو پراکتیز یان خەیاڵ و واقیع:
زۆر ێێچوون لە بواری تیەریدا جارانێك نێك توشی بێهیوایمان دێکات بێێکو بەربینمان تەسك دەکاتەوەو ێێفتارمان تار، بێێام گەر بە مشکەکی کراوەو فراوانەوە ماێێ لەگێ دانەکانی بوون بکرێت زیاتر لە ێاستیەوە نزیك دەبینەوەو ئەوجاش وێك تەپ شێق لە مافی هیچ بوونەوەرێك نادرێت، لە ئازارو خۆشیەکانیاندا هەست بە ئازارو خۆشی خەمان دەکەین:

زەمین بە تەپی خێ مزانێ
دونیات لە تەسك دەبێتەوە (کلکی کتکی پرسیارێ – ل٩٠)

* ساتیری چاولەکەریی:
چاولەکەریی دەردەکی کوشندەی کەمێایەتیەو ڕەنگە سەرچاوەکەی کاڤامی خاوەنەکەی بێت، لەڕەوە جێی خەیاتی مرۆڤ خاوەنی کاراکتەری

خ‌ی بڕت و ئ‌اوه‌ی به‌ کۆسانکی تر لواوه‌و له‌بارە ڕەنگە به‌ کۆسانکی تر به‌ جۆرێکی تر بڕت، ئەم هوشیارییە ئاراستەی کەمەڵگا به‌ ئاقارێکی باشتری پێدەکرێت و مافەکاندا دەبات و تەبایی پەخش دەکات:

لە ژوورەکا
یەکێك باوەشکی دەهات
دوازدە کەس بە دوایا وایان کرد
بەقەکیش، بە هەموویان پێ دەکەنی (کلکی کتکی پرسیارە – ل٩٦)

_____

سەرچاوە پەراوێزەکان:

١- ehow.com/how_5161652_write-satire-poem
٢- magmapoetry.com/archive/magma-39/articles/poetic-satire
٣- quod.lib.umich.edu/d/did/did2222.0000.694?rgn=main;view=fulltext
٤- people.virginia.edu/~jdk3t/epicintrog/others.htm
٥- دەقەکە لەم سەرچاوەیەوە وەرگیراوە:
www.poetrysoup.com/famous/poem/8816/Sonnet_C
ڕاڤەی دەقەکە لەم سەرچاوەیەوە وەرگیراوە:
.nfs.sparknotes.com/sonnets/sonnet_100
٦- دیوانی شێخ ڕەزای تاڵەبانی(١٨٣١-١٩١٠) – شوکور مستەفا- دەزگای ئاراس.
citelighter.com/literature/english/knowledgecards/satirical-poetry ٧-
٨- funny-poems.edigg.com/Satire
٩- answers.yahoo.com/question/index?qid=20081118062121AAAonD8-
١٠- sarcasmsociety.com/satire.html
١١- وتەای سوود وەرگرتن لە کەمەڵە شیعریی (کلکی کتکی پرسیارە) چاپی یەکەم ٢٠٠٧ – دەزگای ئاراس.
١٢- زمان و فیکر لە نێوانی تیۆرو پراکتیکدا- نەجات حەمید ئەحمەد- ٢٠١٣/ بەڵووبڕایەتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی.

کچەکەم شەو لەگەڵ باوکیدا دەکا ئایا دەتوانم یارمەتیی بدەم؟! … نووسینی: مارڵا فڕستەرەپ

وەرگێڕانی: ئەریوان جاسم

-_____

مارڵا پێیوایە دایك دەتوانێ زیاتر کاتی ئامۆژگاریکار ببینێت تا ناوبژیکەر لەو کاتەی کچەکەی دووبارە پەیوەندی لەگەڵ باوکیدا دروست دەکا. کچە 18 ساڵانەکەم پەیوەندییەکی باشی لەگەڵا باوکیدا هەبوو, بەڵام لەم چەند مانگەی دواییدا بەووی بووەتەوە و بەبەردەوامی بە باوکی دەڵێت: وازم لێبێنە, یاخود دەڵێ ئەڕێ کێشەی تێ چییە؟ کاتێك باوکی داوای ئەنجامدانی شتێکی لێدەکات, ئەم هەتی دەکاتەوە. زۆر ناخۆشە ببینی ئاوا هەفتار دەکات. وتم هیوادارم پەیوەندیی نێوانتان باشتر بێت, بەڵام گوتی "باوکم پێویستە بەرامبەرم باش بێت ". باوکیشی بە بەردەوامی هەخنەی لێ دەگرێت, بەڵام ئێستا دەیەوێت بایەخ بە ژیانی بدات, کەچی ئەو گوێی پێنادات. زۆر تووە دەبێت کاتێك داوای ئەنجامدانی شتَکی لێدەکات و ئەویش ئەنجامی نادات (چونکە پێی وایە زۆر ناگوڵایەە,من هانیان دەدەم تا گفتێ بکەن, بەڵام بە هاوارکردن لە نێوانیاندا کۆتایی دێت). هەوڵم داوە هانی باوکی بدەم واز لەم خووەی بێنێت, بەڵام هەمیشە دەیەوێت قسەی کۆتایی خۆی بیکات. هەروەها هەوڵم داوە ناوبژیان بکەم, بەڵام ئێستا ناتوانم بەو شێوازە گوڵم لە دەنگیان بێت. بۆیە ژووەکە بەجێ دەهێڵم. حەزدەکەم پەیوەندییان باش بێت, بەڵام نازانم چۆن یارمەتیان بدەم. مارڵا دەڵێت: پچڕانی پەیوەندی شتێکی قورسە. تێ شایەتحاڵی هەوداوێکی بوومەلەرزە ئاسای لە کاتێکدا کە پەیوەندیی منداڵێتی کچ و باوك دەست پێدەکات و دروست دەبێتەوە.

ئەوە کێشەیەکی باشە کە زۆربەی کچان پێویستە زاڵ بن بەسەر سەرەتای خۆشەویستی لەگەڵ باوکیان هەر لەبەروەشە کەسانی وەك من پێش قۆناغی گەورەبوون

باوکیان لەدەستداوە, بەشکی زۆری ژیانیان بە هەوڵدان بو گەیشتنی ئەو پەیوەندییە بەسەر دەبەن پێش ئەوەی درك بەوە بکەن هاوشێوەکانیان نموونەیەکی پێویست نییە.
لە تەمەنی 18 ساڵیدا, هەرچەندە کچەکەت لە دەستپێکێکی تاڵادەیەك دەرنگە, بەڵام بە بۆای من ماسوولکەکانی نمایش دەکات و هێزی خۆی بەکاردەهێنێ, ئەمەش شتێکی ئاساییە و پێویستە هەر وابێت. بە تێپەڕبوونی ساڵ دایك و باوکان و منداڵەکانیان پێویستە شێوازی نوێی گفتوگۆ فێربن. لەوساتەی کەوا کێرپەیەك لەدایك دەبێت, گەڵانێکی بەردەوام لە پێشبینی کردن هەیە بۆ گوڵەیەنەیکردن, هەوڵەکانی هاوسەرەکەت بۆ درێژەدان بە دەسەڵاتی پیاوسالاری هەتا دێت بەسوود دەبێت کاتێك کە کچە بچووکەکەی دەبێتە ئافرەتێکی پێگەیشتوو. گرنگە باوك تێبگات ئەگەر لەم کاتەدا بە تێگەیشتی دوو لایەنەی نەوانیانەوە مامەڵەی دروست نەکات, ئەوا دواتر دەرەنگ دەبێت و ناکۆکی لە پەیوەندییان بە بە درێژایی ژیان هوودەدات. ئێستا چانسی باوکە تا ببێتە هاوڕێی کچەکەی بۆ ئەم مەبەستەش پێویستە هەگەی کچەکەی بدات لە ژوورەوە تا کاریگەری باوکی لەسەر خۆی کەم بکاتەوە. تێدەگەم چەند قورسە لە دوورەوە ناوبژێتی بکەی, بەڵام پێویستە تێش ئەرکی خێت بەرەوپێش ببەیت و لە ڕێی دایکایەتیت داهێنان بکەیتەوە.

ئەرکی تۆ ئەوە نییە بۆدەنگ بیت بەرامبەر هاوسەر و کچەکەت و لات گرنگ نەبێت پەیوەندیان چەند خراپە و دەبێت خۆیان چارەسەری بکەن,بەکو ئامۆژگاریی تۆ پێویستە. هەوڵبدە سەرسوڕمانی خێت پیشان بدەیت کاتێك یەکێکیان گوڵ دەگرن, هەرچەندە ئەمەش بە دەگمەن هوودەدات لە ساتی هەڵچوون لەکاتی گفتوگۆدا. هەندێکجار باوك کاردانەوەی خراپی دەبێت بەهۆی گرنگی ڕێی دایك لە کاتی بوونی کێرپەدا, کەواتە گرنگە بزانی باوك ڕێکی چەند سەرەکی هەیە لە ژیانی منداڵەکانی. هەگەزی منداڵەکانیان هەر چی بێت, ئەوا بەهۆی باوکیانەوەیە کە فێری هێز و توانا دەبن و ئەمەش وانەیەکە کە هەبژاردنەکانی داهاتووی بە زۆر شێواز وێنا دەکات. سەرەڕای دروشمە فێمەنیستەکانی تەوژمی دووەم کە جوداخوازییان بۆ بەدەستهێنانی یەکسانی لە مافدا بووەتە هۆی دوژمنایەتی لەگەڵ پیاوان, بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هەردوولا یەك بژاردەیان هەیە ئەویش ئەوەیە هەردوو هەگەز ڕێکی پێویست و بۆ هاوتایان هەیە لە ژیانی منداڵەکانیان. لە ئێستادا لەگەڵ هەبوونی ڕێژەی تەڵاق, بەڵام گرنکە دایك و باوك شێوازی گونجاو بۆ پەروەردەکردنی منداڵەکانیان ببینەوە.پەیوەندیەکانی داهاتووی کچەکەت و هەفتاری بەشێوەکی زۆر

بەهێی کاریگەری باوکییەوە لەلایەك و هەروەها بەهێی ئەو هەڵبژاردەیە کە تێبینی دەکات لە نێوان خودی دایك و باوك.باوکی چەند باشتر بێت ئەوا کچەکەی پیاویکی باشتری لە داهاتوودا خۆشدەوێ. پێویستە ئەوە بەبیر مرەدەکەت بخەیتەوە کە ئەو نموونەیەکە بێ کچەکەی و ئەم نموونەیەش بارێکی قورسە تا بەشێوەیەکی گونجاو هەڵسوکەوت بکات. ئەستەمە بێ کچەکە لە ژیانی بەردەوام بێت ئەگەر پەیوەندی لەگەڵ باوکی پچڕاندبێت, بەڵام لە ئێستادا چەنیەتی بنیادنانەوەی پەیوەندییان دەبێتە هێی بنەمای هەڵسوکەوتیان بێ دەیان ساڵی داهاتوو. قورسە بێ تۆ کە بەئاسانی ببیتە چاودێر لەم گۆڕانکارییە بنچینەیە, بەڵام جگە لە دەستنیشانکردنی ئەوەی کە ئەم جۆرەی ئێستای ناکۆکی تا چەند سروشتییە, تۆ دەتوانی کەمێك ئامۆژگاری بکەیت لە کاتی ئاشتی نێوانیان دا.

سەرچاوە: ڕۆژنامەی گاردیان

ڕووبەڕوو لەگەڵ شیعر... ناڵەی حەسەن

- بابەت:
- ڕووبەڕوو لەگەڵ شیعر
- ناڵەی حەسەن
- پێداچوونەوەی زمانەوانی:
- نەخشەسازی ناوەوە: ڕێدار جەعفەر
- بەرگ: هێگر سدیق
- نرخ ()
- چاپی یەکەم: 2016
- تیراژ: (500) دانە
- چاپخانەی: چاپخانەی موکریانی (هەولێر)
- لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانەکان ژمارەی سپاردنی (…) ساڵی(…)ی پێ دراوە.
زنجیرەی کتێب (…)

[بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ...]

بەرژەوەندخوازیی، تیرۆریستان دابەشدەکات ... جیهاد موحەمەد

گومانی تیا نییە، گەورەترین هێزی تیرۆرستیی و داگیرکاریی ئەمریکا و سیستمی سەرمایەداریە، لەم سەردەمدا بە دڵگەمن وەاتانێک هەبن توانیبێتیان خۆیان لە هێژموونی سەرمایەداری بپارێزن، یان توانیبێتیان دژایەتی هێژموونی سەرمایەداری بکەن، ئەگەر خۆپاراستن و دژایەتیکردنەکیش هەبێت لە ئارادا بەرامبەر بە ئەمریکا ئەوە لەو حاڵەتانەدا دروست دەبێت، کە لایەنی دژ و خۆپارێز هەست بە ترسی تەواو هەڵدەگرێت دەکەن لە لایەن سەرمایەداریەوە، لە ترسی تووشبوون بە قەیرانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری بەرامبەر بە ئەمریکا دەوەستنەوە. بەیە لە دواجاریشدا هەموو یەکدەگرن و بەردەوام لە شێ و ئاشتیدا دەبن، ئەم ئامازە (شێ و ئاشتی) لە نێوان وەاتانی سەرمایەداریدا سیاسەتێکە بەردەوامی دەدات بەم (نەزمە نوێە) کە لە ڕاستیدا نەزمی نوێ نییە بەڵکو بەزمی نوێیە.

سیاسەتی ترامپ بە ئاشکرا جیاوازە لە سیاسەتی ئۆباما، ئەم پیاوە سەرشێتە هەر لە بانگەشەی هەڵبژاردنکانیەوە بە سەرکایەتی کۆمار هەڵەشەو گوڕەشکانی خۆی لە دەوڵەتانی ئیسلام و دەوڵەتی ئێران نەشاردەتەوە، ئەم هەڵەشە و تەقاندنانەش لە پێناوی کۆکردنەوەی سەرمایەیکی نەختینەیی زۆبلاحدا بووە. ترامپ بە هەڵەشکانی دەیەوێت هێژموونە ئابووریە زۆبلاحکەی ئەمریکا کە خۆی دەبینێتەوە لە بازرگانیە گەورکان و ناردنی کلوپڵ بە وەاتانی

دەرەوەی ئەمریکا لە بچوکترین ئامێرەوە تا دەگات بە ئوتومبیل و گەمە و فڕۆکە و چەکی زەری خزنکارو، هیچ وڵاتێکی وەک چین و روسیا نەتوانن کەبەکەکی بکەن، لە لایەکی تریشەوە دەخوازێت جگە لە سەپاندنی ئەو هەژموونە ئابووریی و بازرگانیە، سامانێکی نەختینەی گەورەش کەبکاتەوە لە وڵاتانی وەک سعودیەی عەرەبی و قەتەر و ئێران و چەندین وڵاتی دیکە.

ترامپ زۆینەیەکی باشی لە بەردەستایە بە مسۆگەرکردنی ئەم سیاستە هەژموونکاریە، جەنگ و پێکدادانکانی نێوان سعودیە و ئێران، کە خۆی لە جەنگە نێگریس و نەبەاوەکەی نێوان هەردوو ئایینزای سوننیگەرایی و شیعەگەریی دەبینێتەوە. لە لایەکی تریش سەرکەشیەکانی ئەکپارتی و ئێردۆغانی سەرشێت، کە دەخوازێت هەڕەشە لە هەموو جیهان بکات و خەلافەتی عوسمانی بهێنێتەوە سەر سەحنی حکومەانی و ببێت بە کۆخا و دەمسپی هەموو وڵاتانی عەرەبی و ئیسلامی، بە تایبەتی کاتێک کە تورکیا زانیان لە یەکێتی ئەوروپادا قبووڵناکرێن ئیتر بە جۆرێک لە جۆرەکان دەستیان شت لە ڕۆژئاوا. لە لایەکی تر دەوڵەمەندیە گەورەکەی قەتەر بووە بەو دوگە چەورەی کە چاوچنۆکانە ئەمریکا چاوی تێبڕیوە، دەیەوێت سەدان ملیار دۆلار لە قەتەر بسێنێت، هەموو ئەمان زۆینەی لەبارن بە سیاسەت گەاوەکەی ترامپ.
ئەم چاوچنۆکیانەش بووەتە هەکاری دابەشکردنی تیرۆریستانی جیهان. لە لایەک ئێران و سعودیە، لە لایەک تورکیا و ئەمریکا، لە لایەکی تر ئێران و ئەمریکا. لە لایەکی تر ڕوسیا و چین لە هەوڵی ئەودان ئەم سیاسەتە قەزوونەی ئەمریکا سەرنەگرێت و هەرچەنەک بێت بەرژەوندی خۆیان لە جیهاندا بپارێزن.

ئەم سیاسەتەی ترامپ و بە گشتی سەرمایەداری جیهانی، بە تەواوەتی ترسێکی گەورەی دروستکردووە بە هەموو خەڵکی ژێر دەسەاتی ئەو دەوڵەتانە، لەگەڵ ئەوەشدا چەند باری سایکۆلۆژی خەڵک لە حاڵەتێکی زۆر خراپ و ترس و تۆقاندندان لە قۆیران و شەڕ و پێکدادانی ئەم هەڵە تیرۆریستانە، باری سایکۆلۆژی حوکمەانانی ئەم دەوڵەتانەی ناوچەکە بە هەمان شێوە لە حاڵەتێکی خرپادایە و پڕۆقاژەی مەرگیانە. کەواتە جیهان بە گشتی و وڵاتانی جیهانی ئیسلامی و جیهانی سێ بە تایبەتی کەوتوونەتە دووڕیانێکی تاریک و ئاڵۆزەوە، بە جۆرێک کە هیچ کام لەم دەوڵەتانە ناتوانێت بە یاری تەواوەتی خۆی بدات، ئەوەی کە هەیە تەنها هەڕەشەکردن و خۆ گیفکردنەوە زیاتر هیچی لێ سەوز نابێت.

هێشکانی ئەمریکا و ئیرا لە یەکتری بردەوامە، هێشە و نیگەرانییەکانی ئەمریکا و تورکیا بردەوامە. عێراق و کوردستانیش لەم هێشە و گوێشە و نیگەرانی و تەکچوونی باری دەروونیە بە بێش نییە. عەبادی لە لایەک دێت ئەمە ناچارین بەیارەکانی ئەمریکا جبجێ بکەین، لە لایەکی تر پێشیمان دەبێتەوە، دچێت بە تورکای و پەیمانیش بە تورکیا دەدات، کە چیتر ناگۆ بۆ هێشانە نادات کە لە عێراقەوە دەکرێت لە تورکیا، هەر دوای ئەم پەیمانەی عەبادی یەکسەر تورکیا دەستیکرد بە هەرشکردنە سەر شنگال و چەدنین کەسی سەرکردەی یەبەشیان تیرۆرکرد بە بەمبارانکردنی فۆکە جەنگیەکانیان. عەبادی دیەوێت سەفەری ئیران بکات و لەولاشەوە ئیران قبووڵی ناکەن، لە لایەکی ترەوە هەموو هێزە سیاسییەکانی عێراق بە شیعە و سوننە و کورد، ناتوانن ئەنجامی هێبژاردنەکان جبجێ بکەن و حکومەتی نوێ پێک بهێنن. قەتەر لەگەڵ ئەوەی پشی پشی بە ئەمریکا دەکات لە هەمانکاتدا خەی دگەیەنێتە لای ئیردۆغان و پەیمانی ئەوە ئەدات کە بایی ١٥پانزە ملیار دۆلار وەبەرهێنان لە تورکیادا ئەنجام بدەن. سعودیە بە جۆرێک سەرشێت بووە، کە محەمەد بن سەلمان دیان لە شازادەکانی دەستبەسەر کردووە و داوای سەدان ملیار دۆلاریان لە دەکات، بە ئەوەی حوکمی بنەماڵەکیان بپارێزن و خیان دەرباز بکەن لە هێشە و هەژموونی شیعەگرایی و ئیران، ئەمریکاش هەرچی داواکرد بێن بەسەر چاو. ئەم سەرشتیەی محەمەد بن سەلمان گیشتۆتە ئەو ئاستەی بە بەرچاوی هەموو جیهانەوە بە ساروخ لە قوتابخانە سەربازی و ناوندیەکانی یەمەن بدەن و بە دیان منداڵ خێتانی خۆن بکەن و هیچ هیزێکیش لە دنیادا ئیدانەی نەکات.

لە هەموو ئەمانە ناخشتر ئەوەیە، کە خێکی ستەمدیدەی ئەم ناوچەیە لەگەڵ هەموو نیگەرانیەکانیاندا، لەگەڵ هەموو ترس و تەقاندنیاندا، بێش بێش بوون بەسەر ئەم هەزانەدا، کەمێ حیزبێکی ئیسلامی سیاسیی کاریگەریەکی ئاشکرای هەیە لەسەر گۆڕانکاریەکانی چاوی خێکیەوە بە لایەنگرانی ئەم دەوڵەت و ئەو دەوڵەت. بە داخێکی گەورەوە، ئەو هەزانەی خیان بە شێشگێ دەزانن، ئەو هەزانەی دژی تیرۆریستان چەندین ساڵ دەجەنگن، وەک پێکەکە و پەیدە و شڤانان و یەپەژە و پژاک و هێزەها هێزی پێشمەرگە و گەریلا، دیان خۆشەوەی ئیران و تورکیا و ئەم دەوڵەتە فاشیانە تووشی قەیران و شڵە و پێکدادان دەبن لەگەڵ ئەمێرکادا، بە ئەوەی ورد بیربکەنەوە کە هەموو ئەم شێخوازی و هێش و پلاماردان و جەنگانە هیچیان لە بەرژەوەندی شێشگێران و خێکی ستەمدیدە نییە. جگە لەمانیش حیزبە

سیاسییەکانی کوردستان بە چەپ و ڕاستەوە شەرمنانە ئیدانەی ئەم جەنگ و پێکدادانانە دەکەن، دەنا لە دەوە هیوایان بووژێنەوە بەم شێوە و پێکدادانانە با سەدان هەزار کەسیشی تیا بچێت، با ماڵی سەدان هەزار کەسیش وێران بێت، با بە سەدان هەزار منداڵ تووشی مردن و لە ناوچوون و نەخۆشی و لانی کەم تووشی نەخوێندەواری و تووندوتیژیی بن، بەڵام گرنگ ئەوەیە لایان کە ئەم دەوڵەت وحوکمڕانانە لاواز دەبن و ئەمان دەتوانن لەگەیان ڕێکبکەون یان جارێک لە حوکمڕانیە گەندەڵەکەی باشوریان پێ ببڕێت.

هەرچی دەسەڵاتی سیاسیی کوردستانی باشوریش، ناتوانن هیچ بەیارێک بدەن، وەک سەرکەی حکومەتی هەرێم دەڵێت، ئەمان خەیان ئادەستی چارنووسی عێراق کردووە، ئەو عێراقەی کە ئیفراندەمیان دژی دەکرد و، دەیانوت ئەوی لەگەڵ سەربەخۆیی کوردستاندا نەبێت خائینە، ئێستاش وشەی خیانەتی ١٦ی ئۆکتۆبەر بەسەر دەمیانەوێ، لەگەڵ ئەوەشدا هەڕەداوانیانە چەن کەمێک پەستی گەورە لە عێراق وەربگرن.

جیهاد موحەمەد/
١٦/٨/٢٠١٨

هەژارترین سەرۆک لە جیهاندا ... و: ڕەزا شوان

بەگومان عێراقی نییە.. هەژارترین سەرۆکی پەشوو لە جیهاندا، ڕەتیدەکاتەوە کە مووچەی خانەنشینی وەربگرێت.
سەرۆکی پەشووی ئۆرگوای (خۆسێ موخیکا) کە ناوی " هەژارترین سەرۆکی جیهان" یان لێناوە.. بە هەی شەوازی ژیانی و دەست نەبەناوە لە خەرجکردنی سامانی وەاتەکەی. لە دانیشتنی ئەنجوومەنی پیرانی وەاتەکەیدا وتی:" من نامەوێت لە بری ئەو ماوەیەی کە وەکو ئەندامێکی ئەنجوومەنی پیران خزمەتم کردووە، هیچ مووچەیەکی خانەنشینی وەربگرم"
خۆسێ موخیکا، لە ساڵی (٢٠١٣) دا، بە سەرۆکی ئۆرگوای هەیان

بژارد، وەکو خۆی وتی، بە هەی" ماوە دەژی ماندووبوونمەوە ناتوانم ماوەی سەرکایەتیم تا ساڵی (٢٠٢٠) درێژە پێبدەم". خەسیە ماوەی پێنج ساڵ سەرکی ئەرگوای بوو. ئەندامی چالاکی ئەنجوومەنی پیرانیش بوو. هیچ مووچەیەکی خانەنشینی لە دەوڵەتەکەی وەناگرێت، بە فرەشتنی بەربوومی کێڵگە ساکارەکەی دەژی.
خەسیە موخیکا تەمەنی (٨٣) ساڵە. بە ئەپەزسیۆنەکی رابردووی چەپ دادەنرێت.
خەسیە موخیکا، لە دوای پێنج ساڵ حوکمڕانی وەکو سەرکی ئەرگوای لە ڕێژی سێ شەممە (١٤ی/ ئاوگوست/٢٠١٨) دا، بە شێوەیەکی فەرمی، نامەی دەست لە کارکێشانەوەی خۆی نارد بە خاتوو (لویسا توبەلەنسک) ی سەرکی ئەنجوومەنی پیران، کە پێشتر جێگری سەرکی ئەرگوایش بوو، خەزانی موخیکا بوو.. لە دەست کارکێشانەوەکەی ئاگاداری کردەوە.
لە نامەکەیدا وتی:" هەکاری دەستکێشانەوەم، تایبەت بە خودی خۆمەوە، دوای گەشتی درێژی ژیانم ماندووم" لە نامەکەیدا ئاوەشی نووسیبوو:" سەرەڕای ئەمەش، لەبەر ئاوەی هێشتا ئەقڵم کارەکات و پەکی نەکەوتووە، ناتوانم لە هاوکاریکردن و لە جەنگی بیرەکەکاندا دەست بکێشمەوە"
خەسیە موخیکا، ئەپەزسیۆنەکی قسەڵەووو بوو.. ناسراوە بەوەی کە قسەڵەووو و توانج لێدەر و پلاهاوێژە، بۆیە هەر لەو نامەیەیدا نووسیبووی:" داوای لێبووردن لە هەر هاوڕێیەک دەکەم، کە لەوانەیە لە لووتکەی گفتوگۆدا، من هەستیم بریندار کردووبێت"
موخیکا، لە ساڵی (٢٠١٣)دا، داوای لێبووردنی لە سەرکی ئەو کاتەی ئەرگوای خاتوو (کریستینا فرناندیز) کرد، کە پێشتر بە "پیرەژنە قەتەکە" ناوی بردبوو.. هەروەها داوای لێبووردنی لە مەردەکەشی (نیستور کرشنەر) کرد، کە ئەویش سەرکەکەی پێشووی ئەرگوای بوو، کە چاوەکی گزبوو، بە "چاوخڵەکە" ناوی دەبرد.
توانجەکانیشی لە میانەی کەنگرێیەکی ڕۆژنامەوانیدا وتن، بە ئاوەی ئەو کە بزانێت مایکەکان کراونەتەوە و قسەکانی تەماردەکەن.
خەسیە موخیکا، لە ساڵی (٢٠١٦) دا، وتی:" سەرکی فەنزوێلا (نیکۆلاس مادورو) وەک ـ بزنی شێتە"
هەکاری راستی ناوبانگ دەرکردنی خەسیە موخیکا، ئاوەیە (دەستبەاو نەبوو) وەکو سەرکەکەی وەاتەکەشی لە ماوەی فەرمانڕەواییدا، ڕەتیکردەوە کە لە (کۆشکی سەرکایەتی) دا بژی. لە خانووە ساکارەکەی خێدا دەژیا.
موخیکا و هاوسەرەکەی، پێش ئاوەی کە لە ساڵی (٢٠٠٥) دا هاوسەرگیری بکەن، بە ماوەیەکی درێژ هاوبژێ و هاوڕێ و هاوڕێبازی خەبات بوون، لە جەنگی پارتیزانی درێژخایەنی وەاتەکەیدا پێکەوە بوون.

ئەستاش پێکەوە دەژین و ماڵەکەیان لە گەڕەکێکی ساکاری گوندایە، لە نزیکی شاری(مەنتقیدیە).
موخیکا، بەشی زۆری ئەو مووچەیەی وەکو سەرۆکێک وەردەگرت، دەیبەخشی بە کەمئەندامان خەرخوازیەکان.
خەسیە موخیکا لەو کاتەوە کە بوو بە سەرۆکی ئۆرگوای، تا ئەمڕۆش لە ئۆتۆمبیلێکی (فۆکسواگن) ی قالەنچەیی مۆدێل (١٩٨٧) زیاتری نییە.
دەست لە کارکەشانەوەی موخیکا، لە پێستی سەرۆکی وەاتێکی، کۆتایی نەبوو، لەدوا دانیشتنیدا لەگەڵ ئەنجوومەنی پیراندا، لە (١٤ی/ئاوگوست/٢٠١٨) دا، رایگەیاند، کە ناەی دەست لەکارکەشانەوەی دەنڕێت بۆئەنجوومەنی پیران بۆ قبووڵکردنی.
لەو دانیشتنەدا، هەندێ لە سیاسیە ڕکەبەرەکانی، دەنیا نین، کە بە یەکجاری واز لە چالاکی سیاسی دەهێنێت.
سیناتەر (لویس ئالبیرتۆ هەرێیر) ئاماژەی بەوە دا، کە ئەو باسی لە ئاراداییە، موخیکا بڕیە دەستی لە کارکەشایەوە، تا لە هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتی ساڵی (٢٠١٩) دا بەشداری بکات..
ئەوەشی وت:" سروشتیە بەڵامانەوە بەڵای پێبکەین ئەوەش کارێکی نایابە پشووبدات و بحەسێتەوە و نەبێت بە ئۆپۆزسیۆنی پارتەکەمان.. ئەمە هیوای کاتێکی هەمنی بە دەخوازین"
سەڵای هێواخوازی پشووخۆشی بێ، لە لایەن هاوڵاتیانی لە ئەنجوومەنی پیراندا، بەڵام هەندێ لە ڕەخنەگران لە تەڵەکەماتیەکاندا، وتیان: پێویستە موخیکا، داوای لێبووردن لەو کارانەی بکات، کە لە ماوەی ئەندام بوونی لە ڕەکخراوی (تۆپامارۆس) ی ئۆپۆزسیۆنی چێپدا لە شەستەکان و حەفتاکانی سەدەی رابردوو کردووونی.

ئەشق ... مەلەک محەمەد

کە ئاشق بووی
دەست لە هەموو
شت بەر ئەدەی
بەوا بەخراپی
هیچ کەس ناکەی

زەردەخەنە بە
هەمووکەس دەکەی
دەبیتە پشت و
پەنا بە هەمووکەس
هەمیشە بەنی پاکی
مرۆڤ بوونت لەدە
ژیان جوان ئەبێت
هیوا دروست دەبێت
شکان لە ناو چێت
دە تەنگی نامێنێت
دەرگای دەزەخ دادەخرێت
دەرگای بەهەشت دەکرێتەوە
بەهار بەووتان پەدەکەنە
گوڵکان بلاو ئەبنەوە
ابکەن وڵ بن پەبکەنن
دروشمی دە خەشی بڵنەوە
سەما بکەن مەوەستن
ئاشقی بە کەتایی خودا بن
مەترسن لە پشتانە
دەستان دەگرە بە هەمیشە

مەلەک محەمەد

تەمارگای دڵاننەکان شیعر… نزار قبانی … وەرگڵانی: پشکۆ ناکام

نە شڵەمان شڵە
و
نە ئاشتیش ، ئاشتی
لە ژیانمانا هەموو شتێک

وەک فیلمی سینەمایی
.....ئەگوزەر
خۆشەویستیمان بە بەرنامە
هاوسەرگیریمان بە بەرنامە
خۆشەویستیمان هەر وەک خۆشەویستی
سەرەتای فیلمەکان
و
بەیاریش لە مەرگمان دراوە
هەروەک مەرگی
کۆتایی فیلمەکان
هەر بازرگانی خەیاڵە
دونیا هیچ ڕەژەک
مشکەکیشمان نەبەزانوە
فەرماندە و سەرانمان
هەموویان خراونەتە قووتوی
...فیلمەکان

"""""

دڵانن
بەدوای دڵانن ،
چەن شەکەک ببینەوە
کاتە ، ئەکتەر
و
وێنەگر
و
دەرهێنەر
هەموویان :
لە وەزارەتی ڕاگەیاندن و ڕۆشنبیریەوە
خەیان فێری
شڵە کردن کردوە !!

"""""

هەر چەن ساڵ جارەک
فەرمانڕەوایەک
" یەک ڕیزی " لەناو جەگایا
سەر ئەبڕێ
و

خۆکان لەبار ئەبا
هەر چەن ساڵ جارێک
فەرمانڕەوایەک
فەرمان ئەکا
و
خەڵک بەرەو سەکۆی
لەسێدارەدان ئەبرێ

"""""

هەر چەن ساڵ جارێک
عاشقێکی خۆ لە خۆ ڕازی
یەتە لامان
و
خەی بە حەزرەتی مەهدی
و
ڕزگارکەر و نەمر
و
زانا و پیرەز و لەزان
ئەناسنێ

,"""""

هەر چەن ساڵ جارێک
پیاوێکی قومار چی
یەتە لامان ، تا :
ووڵات و خەڵک و فەرهەنگ
و
ڕەژ هەڵاتن و ڕەژ ئاوابوون
و
نەر و مێ
شەپەل و دەریا
لەسەر مێزی قومارەکەی
بە بارمتە ، دائەنێ

,"""""

لە خوێنناوی مەژوو
درێ ئەکەین...
لە خوێنناوی هەواڵکان
بە سەرکەوتن

درێژکەرین...